MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2019. július 10.[1]

C-467/18. sz. ügy

Rayonna prokuratura Lom
kontra
EP,
HO
részvételével

(a Rayonen sad Lukovit [lukoviti kerületi bíróság, Bulgária] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Előzetes döntéshozatal – A 2012/13/EU, a 2013/48/EU és az (EU) 2016/343 irányelv – Hatály – Rendőrségi beavatkozás – Ügyészségi nyomozás – Kényszergyógykezelés elrendelésére irányuló külön eljárás – Pszichiátriai intézetbe történő beutalás nem büntetőjogi törvény alapján – A gyanúsított vagy vádlott tájékoztatáshoz és ügyvédi segítség igénybevételéhez való joga tiszteletben tartásának hatékony bírósági felülvizsgálata – Az ártatlanság vélelme – Kiszolgáltatott személy”

1. A jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem a 2012/13/EU,[2] a 2013/48/EU[3] és az (EU) 2016/343[4] irányelvek olyan személlyel szemben folyamatban lévő büntetőeljárásban történő alkalmazására vonatkozik, aki a súlyos bűncselekmény gyanúsítottjaként történő őrizetbe vétele időpontjától kezdődően kóros elmeállapotra utaló tüneteket mutatott, amely miatt pszichiátriai központba utalták be.

2. Ezen irányelvek tartalmazzák „a gyanúsítottak és a vádlottak eljárási jogainak védelmét szolgáló közös minimumszabályok[at a büntetőeljárásban]”, amelyek „a tagállamok egymás büntető igazságszolgáltatási rendszereibe vetett bizalmának megerősítését, és ezáltal a büntetőügyekben hozott határozatok kölcsönös elismerésének megkönnyítését” célozzák.[5]

1 Eredeti nyelv: spanyol.

2 A büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló, 2012. május 22-i európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 2012. L 142., 1. o.; helyesbítés: HL 2019. L 39., 28. o.).

3 A büntetőeljárás során és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonáskor történő tájékoztatásához való jogról és a szabadságelvonás ideje alatt harmadik felekkel és a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról szóló, 2013. október 22-i európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 2013. L 294., 1. o.).

4 A büntetőeljárás során az ártatlanság vélelme egyes vonatkozásainak és a tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről szóló, 2016. március 9-i európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 2016. L 65., 1. o.).

5 A 2016/343 irányelv (10) preambulumbekezdése.

3. E célkitűzésre tekintettel felmerül a kérdés, hogy a három irányelv alkalmazandó-e azokban a büntetőeljárásokban, amelyekben a meghozott határozatok tagállamok közötti kölcsönös elismerésére előreláthatólag és észszerűen nem kerül sor. A Bíróság mindeddig nem adott helyt ennek a kifogásnak.[6] Talán a jövőben, az ezen különös területre vonatkozó előzetes döntéshozatali kérelmek alakulását figyelembe véve célszerű lesz árnyalni ezt az ítélkezési gyakorlatot.

I. Jogi háttér

A. Az uniós jog

1. A 2012/13 irányelv

4. Az 1. cikk („Tárgy”) szövegezése szerint:

„Ez az irányelv a gyanúsítottaknak és a vádlottaknak a büntetőeljárás során az őket megillető jogokra és az ellenük szóló vádra vonatkozó tájékoztatáshoz való jogával kapcsolatos szabályokat állapítja meg. […]”

5. A 2. cikk („Hatály”) a következőképpen rendelkezik:

„(1) Ezt az irányelvet attól az időponttól kezdve kell alkalmazni, amikor valamely tagállam illetékes hatóságai az érintett személy tudomására hozzák azt, hogy bűncselekmény elkövetésével gyanúsítják vagy vádolják, az eljárás befejezéséig, ami annak a kérdésnek a végleges eldöntését jelenti, hogy a gyanúsított vagy a vádlott elkövette-e a bűncselekményt, ideértve – adott esetben – a büntetés kiszabását és az esetleges jogorvoslatról való döntést is.

[…]”

6. A 3. cikk („A jogokra vonatkozó tájékoztatáshoz való jog”) kifejti:

„(1) A tagállamok biztosítják, hogy a gyanúsítottak és a vádlottak legalább a következő, a nemzeti jog szerint alkalmazandó eljárási jogokról haladéktalanul tájékoztatást kapjanak e jogaik eredményes gyakorlásának lehetővé tétele érdekében:

a) ügyvéd igénybevételének joga;

[…]

c) a vádra vonatkozó tájékoztatáshoz való jog a 6. cikkel összhangban;

[…]

(2) A tagállamok biztosítják, hogy az (1) bekezdés szerinti tájékoztatás nyújtására szóban vagy írásban, egyszerű és közérthető nyelven kerüljön sor, figyelembe véve a kiszolgáltatott gyanúsítottak és kiszolgáltatott vádlottak speciális igényeit.”

6 Bobek főtanácsnok Moro ügyre vonatkozó 2019. február 5-i indítványában (C-646/17, EU:C:2019:95) fenntartotta, hogy „a 2012/13 irányelv alkalmazhatósága nem követeli meg a nemzeti bíróság előtti egyes esetek határokon átnyúló jellegét” (44. pont). Ebben az összefüggésben többek között azzal érvelt, hogy a 2018. június 5-i Kolev és társai ítélet (C-612/15, EU:C:2018:392) ugyanezen irányelvet értelmezte, holott „nem figyelhető meg határokon átnyúló elem.” A Bíróság a 2019. június 13-i Moro ítéletben (C-646/17, EU:C:2019:489) elfogadta ezt az érvet.

7. A 4. cikk szerint („A jogokról szóló írásbeli tájékoztató az őrizetbe vételkor”):

„(1) A tagállamok biztosítják, hogy az őrizetbe vett vagy fogva tartott gyanúsítottak és vádlottak haladéktalanul kézhez kapják a jogokról szóló írásbeli tájékoztatót. Lehetőséget kell nekik adni a jogokról szóló írásbeli tájékoztató elolvasására, és meg kell nekik engedni, hogy azt a szabadságelvonásuk ideje alatt a birtokukban tarthassák.

[…]”

8. A 6. cikk („A váddal kapcsolatos tájékoztatáshoz való jog”) kimondja:

„(1) A tagállamok biztosítják, hogy a gyanúsítottak és a vádlottak a bűncselekményről, amelynek elkövetésével gyanúsítják vagy vádolják őket, tájékoztatást kapjanak. Ezt a tájékoztatást haladéktalanul meg kell adni, és olyan részletességgel, amely az eljárás tisztességességének megóvásához és a védelemhez való jog eredményes gyakorlásához szükséges.

(2) A tagállamok biztosítják, hogy az őrizetbe vett vagy fogva tartott gyanúsítottak és vádlottak tájékoztatást kapjanak az őrizetbe vételük vagy fogva tartásuk okairól, beleértve a bűncselekményt is, amelynek elkövetésével gyanúsítják vagy vádolják őket.

(3) A tagállamok biztosítják, hogy legkésőbb a vád tartalmának [helyesen: vádirat] bírósághoz való benyújtásakor a vádra vonatkozóan részletes tájékoztatást nyújtsanak, többek között a bűncselekmény jellegéről és jogi minősítéséről, valamint a vádlott szerepének jellegéről.

(4) A tagállamok biztosítják, hogy amennyiben az eljárás tisztességességének megóvásához szükséges, a gyanúsítottakat, illetve a vádlottakat haladéktalanul tájékoztassák az e cikkben foglaltakkal összhangban megadott információkban bekövetkezett bármely változásról.”

2. A 2013/48 irányelv

9. Az 1. cikk („Tárgy”) értelmében:

„Ez az irányelv minimumszabályokat állapít meg a büntetőeljárás, […] során a gyanúsítottakat és a vádlottakat megillető, ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogra, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonásról történő tájékoztatásához való jogra és a szabadságelvonás ideje alatt harmadik felekkel és a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogra vonatkozóan.”

10. A 2. cikk („Hatály”) szerint:

„(1) Ezt az irányelvet attól az időponttól kezdve kell a büntetőeljárás során a gyanúsítottakra és vádlottakra alkalmazni, amikor valamely tagállam illetékes hatóságai – hivatalos értesítés útján vagy más módon – tudomásukra hozzák, hogy bűncselekmény elkövetésével gyanúsítják vagy vádolják őket, függetlenül attól, hogy a szabadságuk elvonására sor kerül-e. Ez az irányelv az eljárás befejezéséig alkalmazandó, azaz annak végső megállapításáig, hogy a gyanúsított vagy a vádlott elkövette-e a bűncselekményt, beleértve adott esetben a büntetéskiszabást és a fellebbezés elbírálását is.

[…]

(3) Ezt az irányelvet alkalmazni kell az (1) bekezdésben foglalt feltételekkel megegyező feltételek mellett a gyanúsítottól vagy vádlottól eltérő olyan személyekre is, akik a rendőrség vagy más bűnüldöző vagy igazságszolgáltatási hatóság általi kihallgatás során gyanúsítottá vagy vádlottá válnak.

[…]”

11. A 3. cikk („Ügyvédi segítség igénybevételéhez való jog a büntetőeljárás során”)

„(1) A tagállamok biztosítják, hogy a gyanúsítottak és a vádlottak ügyvédi segítséget vehessenek igénybe abban az időpontban és olyan módon, hogy az érintett személy a gyakorlatban hatékonyan érvényesíthesse a védelemhez való jogát.

(2) A gyanúsított vagy vádlott számára indokolatlan késedelem nélkül kell biztosítani az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogot. A gyanúsított vagy vádlott számára minden esetben biztosítani kell az ügyvédi segítség igénybevételének lehetőségét az alábbi időpontok közül a legkorábbiban:

a) a rendőrség vagy egyéb bűnüldöző vagy igazságügyi hatóság általi kihallgatásának megkezdését megelőzően;

b) a (3) bekezdés c) pontjával összhangban bármely nyomozó vagy más illetékes hatóság által bármely nyomozási vagy más bizonyításfelvételi cselekmény lefolytatásakor;

c) a szabadságelvonás megkezdését követően indokolatlan késedelem nélkül;

d) amennyiben büntetőügyekben hatáskörrel rendelkező bíróságra idézték be, az említett bíróság előtti megjelenés előtt kellő időben.

[…]”

12. A 12. cikk („Jogorvoslat”) a következőképpen rendelkezik:

„(1) A tagállamok biztosítják, hogy a büntetőeljárás alatt álló gyanúsítottak és vádlottak, valamint az európai elfogatóparanccsal kapcsolatos eljárások alatt álló keresett személyek a nemzeti jog szerint hatékony jogorvoslati joggal rendelkezzenek az ezen irányelv szerinti jogaik megsértése esetén.

[…]”

13. A 13. cikk („Veszélyeztetett személyek”) kimondja:

„A tagállamok biztosítják, hogy ezen irányelv alkalmazása során figyelembe vegyék a veszélyeztetett gyanúsítottak és vádlottak sajátos szükségleteit.”

3. A 2016/343 irányelv

14. Az 1. cikk („Tárgy”) értelmében:

„Ez az irányelv az alábbiakra vonatkozó közös minimumszabályokat állapítja meg:

a) a büntetőeljárás során az ártatlanság vélelmének egyes vonatkozásai;

b) a büntetőeljárás során a tárgyaláson való jelenlét joga.”

15. A 2. cikk („Hatály”) rögzíti:

„Ezt az irányelvet azokra a természetes személyekre kell alkalmazni, akik büntetőeljárásban gyanúsítottak vagy vádlottak. Ezt az irányelvet a büntetőeljárás minden szakaszában alkalmazni kell, attól a pillanattól kezdve, amikor valamely személyt bűncselekmény vagy feltételezett bűncselekmény elkövetésével gyanúsítanak vagy vádolnak meg, azon határozat jogerőre emelkedéséig, amelyben véglegesen megállapítást nyer, hogy a gyanúsított vagy a vádlott elkövette-e az érintett bűncselekményt.”

16. A 3. cikk („Az ártatlanság vélelme”) kinyilvánítja:

„A tagállamok biztosítják, hogy a gyanúsítottak és a vádlottak mindaddig ártatlannak tekintendők, amíg bűnösségüket jogszerűen meg nem állapították.”

17. A 6. cikk („A bizonyítási teher”) a következőket írja elő:

„(1) A tagállamok biztosítják, hogy a gyanúsítottak vagy a vádlottak bűnösségének megállapítása tekintetében a bizonyítási teher a vádhatóságot terhelje. Ez nem érinti a bíró vagy az illetékes bíróság bármely arra vonatkozó kötelezettségét, hogy a terhelő és a mentő bizonyítékokat egyaránt feltárja, és a védelem arra vonatkozó jogát, hogy az alkalmazandó nemzeti jognak megfelelően bizonyítékot terjesszen elő.

[…]”

18. A 10. cikk („Jogorvoslatok”) a következőképpen rendelkezik:

„(1) A tagállamok a gyanúsítottak és a vádlottak számára az ezen irányelv által biztosított jogaik megsértése esetére hatékony jogorvoslatot biztosítanak.

(2) A bizonyítékok elfogadhatóságára vonatkozó nemzeti szabályok és rendszerek sérelme nélkül a tagállamok biztosítják a védelemhez való jog és az eljárás tisztességességének tiszteletben tartását a gyanúsított vagy a vádlott által a hallgatáshoz való jog, vagy az önvádra kötelezés tilalma megsértésével tett nyilatkozatok, vagy az így szerzett bizonyítékok mérlegelésekor.”

B. A bolgár jog

1. Nakazatelen kodeks (büntető törvénykönyv)

19. A 33. cikk kimondja, hogy nem büntethető, aki a cselekményt az elmeműködés olyan kóros elmeállapotában követi el, amely képtelenné teszi cselekménye jellegének vagy jelentőségének felismerésére vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen. [7]

20. A 89. cikk szerint, aki a társadalomra veszélyes cselekményt büntethetőséget kizáró állapotban követi el, speciális pszichiátriai fekvőbeteg-intézetben kényszergyógykezelésnek vethető alá.

2. Nakazatelno protsesualen kodeks (a büntetőeljárásról szóló törvénykönyv; a továbbiakban: NPK)

21. A 24. cikk (1) bekezdése előírja, hogy nem indítható büntetőeljárás, vagy a megindított büntetőeljárást meg kell szüntetni, ha az elkövetett cselekmény nem bűncselekmény.

7 https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/39/Bulgaria/show.

22. A 46. cikk szabályozza az ügyészség feladatait a büntetőeljárásban. Rá ruházza a vádhatóság gyakorlását és a nyomozás irányítását.

23. A 70. cikk foglalkozik a kóros elmeállapotú terhelt pszichiátriai intézetbe kivizsgálás céljából történő beutalásával. A beutalásról az ügyészség indítványára a bíróság határoz, védő részvételét igénylő eljárási cselekményt követően.

24. A 94. cikk (1) bekezdésének 2. pontja és (3) bekezdése előírja a védő kötelező részvételét a büntetőeljárásban, ha a terhelt mentális zavarral küzd, elrendelve, hogy a hatáskörrel rendelkező szerv ügyvédet jelöljön ki védőként.

25. Az ügyészség nyomozást lezáró cselekményeire vonatkozó fejezetben foglalt 242. cikk (2) bekezdése szerint az ügyészség felülvizsgálja, hogy a nyomozás során tiszteletben tartották-e a terhelt eljárási jogait. Amennyiben nem, az ügyészség előírja az eljárási hibák orvoslását, vagy maga intézkedik azok orvoslásáról.

26. A 243. cikk (1) bekezdésének 1. pontja úgy rendelkezik, hogy az ügyészség a 24. cikk (1) bekezdésében foglalt esetekben (vagyis ha a tényállás nem bűncselekmény) megszünteti az eljárást.

27. A 247. cikk szerint, amely a bírósági tárgyalás előkészítésével kapcsolatos, a tárgyalás az ügyészség vádiratának benyújtásával kezdődik.

28. A 248. cikk szerint az előadó bíró feladata többek között annak vizsgálata, hogy a nyomozati szakaszban a vádlott eljárási jogait tiszteletben tartották-e (ugyanezen cikk (2) bekezdésének 3. pontja). Jogsértés esetén az előadó bíró megállapítja az észlelt jogsértéseket és az ügyet visszautalja az ügyészségnek, hogy azokat orvosolja a 242. cikk (2) bekezdésével összhangban.

29. A 427. cikk vezeti be a büntető törvénykönyv 89. cikkében foglalt kényszergyógykezelések alkalmazásáról szóló részt. Az ügyészség hatáskörébe tartozik a kényszergyógykezelésekre vonatkozó javaslattétel, és az első fokú bíróság hatáskörébe tartozik azok elrendelése, a felsőbb fokú bíróság előtti fellebbezés lehetősége mellett.

30. A 428–431. cikk szabályozza az ezen intézkedések elfogadására irányuló eljárást, amely magában foglalja az ügyészség és az érintett személy védője részvételével tartott meghallgatást is.

3. Zakon za zdraveto (az egészségügyről szóló törvény)

31. E törvény 155. cikke értelmében a mentális zavarral küzdő személyekkel szemben, akik (a 146. cikkben meghatározott) speciális kezelést igényelnek, kényszerbeutalást és kényszergyógykezelést kell alkalmazni, ha betegségük következtében bűncselekményt követhetnek el és hozzátartozóikra, környezetükre vagy a társadalomra nézve veszélyt jelentenek, vagy e személyek egészségét jelentősen fenyegetik.

32. A 156. és következő cikkek tartalmazzák a kényszerbeutalás megállapítása iránti eljárást, amelyről az érintett személy tartózkodási helye szerint illetékes elsőfokú bíróságnak kell határoznia. Alapvető jelentőséggel bír az ügyészség indítványa, a pszichiátriai szakértői vizsgálat lefolytatása és az érintett (ha egészségi állapota azt lehetővé teszi), a védője, valamint a pszichiáter részvételével tartott meghallgatás.

33. A 165. cikk (1) bekezdése az NPK kiegészítő jellegű alkalmazását írja elő.

II. A jogvita tényállása és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés

34. 2015. augusztus 26-án hajnalban Medkovets település (Lom, Bulgária) közútján holttestet találtak, erőszakra utaló nyomokkal.

35. Hat óra körül, amikor a rendőrök megérkeztek az áldozat otthonába, ott találták az áldozat fiát, EP-t, lábain vérnyomokkal. Az első kihallgatás alkalmával adott válaszaiból, amelyen elismerte a bűncselekmény elkövetését,[8] arra a következtetésre jutottak, hogy mentális zavarral küzd, emiatt letartóztatták és bevitték a lomi kórház pszichiátriai osztályára.

36. 2015. augusztus 26-án került sor a helyszíni szemlére és a tanúk kihallgatására. A tanúk azt állították, hogy EP mentális betegségben szenved és több alkalommal is beutalták. Egy pszichiátriai szakértői vizsgálat megállapította, hogy EP paranoid skizofréniában szenved, és 2015. augusztus 25. és 26. között a tartós tudatzavar állapotában volt, nem volt képes felfogni cselekedeteinek jellegét és jelentőségét.

37. 2015. szeptember 12-én a Rayonen sad Lom (lomi kerületi bíróság, Bulgária) az egészségügyről szóló törvényben foglalt eljárás alkalmazásával EP-t pszichiátriai intézetbe utalta. Ez a helyzet az előzetes döntéshozatal iránti kérelem előterjesztésekor még fennállt.

38. 2016. július 7-én az Okrazhna prokuratura Montana (montanai ügyészség, Bulgária) felfüggesztette az EP ellen indult büntetőeljárást, megállapítva, hogy „a potenciális vádlottat kényszergyógykezelésre utalták be, és erre tekintettel még mindig nem rendelkezik megfelelő eljárási jogállással”.

39. Az Apelativna prokuratura Sofia (a fellebbviteli bíróság mellett működő szófiai ügyészség, Bulgária) mint a montanai ügyészség felettes szerve utasította a montanai ügyészséget a büntetőeljárás újraindítására, mivel a felfüggesztésnek nem volt helye; az eljárás 2017. december 29-én újraindult.

40. 2018. március 1-jei határozatával a montanai ügyészség megszüntette a büntetőeljárást mivel „az EP által, a büntethetőséget kizáró állapotban elkövetett szándékos cselekményről van szó”, ami miatt kényszergyógykezelést kell elrendelni.

41. Az ügyészség határozatát csak az áldozat lányának kézbesítették, és 2018. március 10-én emelkedett jogerőre.

42. A Varhoven kasatsionen sad (legfelsőbb semmítőszék, Bulgária) a lomi és a lukoviti kerületi bíróság közötti negatív illetékességi vita tárgyalása során úgy határozott, hogy az NPK-val összhangban a lukoviti bíróságnak kell határozatot hoznia az EP beutalására irányuló büntetőeljárásban.

43. E körülmények között a Rayonen sad Lukovit (lukoviti kerületi bíróság, Bulgária) előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé:

„1) A büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU irányelv és a büntetőeljárás során ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról szóló 2013/48/EU irányelv hatálya alá tartozik-e az ügyészség megállapítása szerint a társadalomra veszélyes cselekményt elkövető személyekkel szemben alkalmazott, egyfajta állami kényszert jelentő kényszergyógykezelés elrendelésére irányuló jelen eljárás?

2) Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikkével összefüggésben értelmezett 2013/48/EU irányelv 12. cikke és 2012/13/EU irányelv 8. cikke értelmében vett, a személyek számára jogaiknak a tárgyalást előkészítő eljárásban elkövetett esetleges megsértésével szemben bíróság előtti

8 A rendőrök szerint EP azt mondta nekik, hogy azért ölte meg az édesanyját, mert az elárulta őt és kiadta a szerb maffiának. Mikor megkérdezték, hogy miért vitte ki a holttestet az utcára, azt válaszolta, hogy azért, hogy ne bűzölögjön a kertjében.

jogorvoslathoz való jogot biztosító hatékony jogorvoslatot jelentenek-e azok a bolgár eljárási szabályok, amelyek az NPK 427. és azt követő cikkei szerinti, a kényszergyógykezelés elrendelésére irányuló különös eljárást szabályozzák, és amelyek szerint a bíróság nem utalhatja vissza az eljárást az ügyészség elé, és nem utasíthatja az ügyészséget a tárgyalást előkészítő eljárásban elkövetett lényeges eljárási hibák orvoslására, hanem csak helyt adhat a kényszergyógykezelés elrendelése irányuló indítványnak, vagy elutasíthatja azt?

3) Alkalmazandó-e a 2012/13/EU irányelv és a 2013/48/EU irányelv a büntetőeljárásokra (azok tárgyalást előkészítő szakaszára), ha a nemzeti jog, mégpedig az NPK nem ismeri a »gyanúsított« jogintézményét, és az ügyészség az érintett személyt nem tekinti hivatalosan vádlottnak a tárgyalást előkészítő eljárásban, mivel abból indul ki, hogy a nyomozás tárgyát képező emberölést az érintett személy a büntethetőséget kizáró állapotban követte el, és ezért megszünteti a büntetőeljárást, anélkül hogy ezt az érintett személy tudomására hozná, és a bíróság előtt az érintett személy kényszergyógykezelésének elrendelését indítványozza?

4) A 2012/13/EU irányelv 2. cikkének (1) bekezdése és a 2013/48/EU irányelv 2. cikkének (3) bekezdése értelmében vett »gyanúsítottnak« minősül-e az a személy, akinek kényszergyógykezelését indítványozták, ha az első helyszíni szemle, valamint az áldozat és fia lakásában végrehajtott kezdeti nyomozási cselekmények során egy rendőr, miután vérnyomokat fedezett fel az áldozat fiának testén, kikérdezte őt anyja megölésének és holtteste utcára történő kihelyezésének okairól, és e kérdések megválaszolását követően megbilincselte? Ha e kérdésre igenlő választ kell adni, akkor az érintett személynek már ezen időpontban tájékoztatást kell-e kapnia a 2012/13/EU irányelv 3. cikkének (2) bekezdésével összefüggésben értelmezett (1) bekezdése alapján, és hogyan kell ilyen esetben figyelembe venni az érintett személy speciális igényeit a (2) bekezdése alapján a tájékoztatás nyújtása során, ha a rendőr tudott arról, hogy az érintett személy mentális zavarban szenved?

5) Összeegyeztethetők-e a büntetőeljárás során az ártatlanság vélelme egyes vonatkozásainak megerősítéséről szóló (EU) 2016/343 irányelv 3. cikkével a jelen ügyben szereplőkhöz hasonló olyan nemzeti rendelkezések, amelyek gyakorlatilag szabadságelvonást tesznek lehetővé egy pszichiátriai fekvőbeteg-intézetben az egészségügyről szóló törvény szerinti eljárásban történő kényszerbeutalás (megelőző jellegű kényszerintézkedés, amelynek elrendelésére akkor kerül sor, ha bizonyítást nyer, hogy az érintett személy mentális betegségben szenved, és fennáll a veszélye annak, hogy az érintett személy bűncselekményt fog elkövetni, de amely nem rendelhető el egy már elkövetett cselekmény miatt) révén, ha az eljárás megindításának tényleges oka az a cselekmény, amely miatt büntetőeljárás indult a kezelésre beutalt személy ellen, és sor kerül-e ily módon a letartóztatás során a tisztességes eljáráshoz való jog megkerülésére, mely eljárásnak meg kell felelnie az EJEE (kihirdette: az 1993. évi XXXI. tv.) 5. cikkének (4) bekezdése szerinti feltételeknek, vagyis olyan eljárásnak kell lennie, amelynek keretében a bíróság felülvizsgálhatja mind az eljárási szabályok betartását, mind a letartóztatást megalapozó gyanút, mind pedig ezen intézkedés céljának jogszerűségét, amire a bíróság köteles, ha az érintett személyt a büntetőeljárásról szóló törvényben szabályozott eljárásnak megfelelően tartóztatták le?

6) Annak vélelmét is magában foglalja-e az ártatlanság vélelmének az (EU) 2016/343 irányelv 3. cikke szerinti fogalma, hogy a nem büntethető személyek nem követték el azt a társadalomra veszélyes cselekményt, amellyel az ügyészség vádolja őket, amíg ennek ellenkezője bizonyítást nem nyer az eljárási szabályoknak megfelelően (a büntetőeljárásban a védelemhez való jog tiszteletben tartása mellett)?

7) A 2013/48/EU irányelv 12. cikkével összefüggésben értelmezett 13. cikkében és a 2012/13/EU irányelv 3. cikkének (2) bekezdésével összefüggésben értelmezett 8. cikkének (2) bekezdésében előírtaknak megfelelően hatékony jogorvoslatot biztosítanak-e a veszélyeztetett, illetve

kiszolgáltatott személyeknek azok a nemzeti rendelkezések, amelyek különböző hatásköröket biztosítanak a kérdést előterjesztő bíróság számára a tárgyalást előkészítő eljárás jogszerűségének hivatalból elvégzendő vizsgálatával kapcsolatban attól függően, hogy:

a) a bíróság az ügyészség olyan vádiratát vizsgálja-e, amelynek állítása szerint egy bizonyos, ép elmeállapotú személy emberölést követett el (az NPK 249. cikkének (4) bekezdésével összefüggésben értelmezett 249. cikkének (1) bekezdése); vagy hogy

b) a bíróság az ügyészség olyan indítványát vizsgálja-e, amelynek állítása szerint az érintett személy emberölést követett el, a cselekmény azonban az elkövető mentális zavara miatt nem minősül bűncselekménynek, és amely kezelés céljából állami kényszer bíróság általi elrendelését indítványozza?

Ugyanígy összeegyeztethetők-e a megkülönböztetés tilalmának a Charta 21. cikkének (1) bekezdése szerinti elvével a bíróság különböző hatáskörei, amelyek az eljárás típusától függnek, az eljárás típusa pedig attól függ, hogy az elkövetőként megjelölt személy ép elmeállapotú-e ahhoz, hogy büntetőjogi felelősségre legyen vonható?”

III. A Bíróság előtti eljárás

44. Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem 2018. július 17-én érkezett a Bírósághoz, a sürgősségi eljárásban történő elbírálás iránti kérelemmel együtt, amelynek a Bíróság nem adott helyt.

45. EP, a cseh és a holland kormány, valamint a Bizottság nyújtott be írásbeli észrevételeket. A Bíróság nem tartotta szükségesnek tárgyalás tartását.

IV. Értékelés

A. Előzetes megfontolások

46. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések megválaszolása során a Bíróság feladata, hogy értelmezze az uniós jog rendelkezéseit, hasznos segítséget nyújtva a kérdést előterjesztő bíróság számára a jogvita elbírálásához. Nem feladata azonban, hogy a ténybeli körülményeket vagy a hatáskörrel rendelkező nemzeti hatóságok előzetes döntéshozatal iránti kérelmet megelőző büntető vagy egyéb eljárási cselekményeket megítélje.

47. A Bíróságnak mint az uniós jog értelmezésére hivatott szervnek nem kötelessége annak tisztázása, hogy egy konkrét esetben tiszteletben tartották-e valamely, a büntetőeljárásra alkalmazandó irányelv rendelkezéseit,[9] és a gyakorlatban sérültek-e, vagy sem, a releváns jogok.[10]

9 2018. június 5-i Kolev és társai ítélet (C-612/15, EU:C:2018:392), 81. pont.

10 Amint azt végzésében kifejti (17. és 18. pont), a kérdést előterjesztő bíróság már jelezte a Varhoven kasatsionen sad (legfelsőbb semmítőszék) felé, hogy EP-t nem tájékoztatták a jogairól, sem a vele szemben emelt vádról, sem a védő kinevezésére vagy az ügyészség határozatának megtámadására vonatkozó jogáról. Hozzáteszi, hogy a Varhoven kasatsionen sad (legfelsőbb semmítőszék) „részletesebb indokolás nélkül megállapította, hogy megalapozatlanok az előadó bírónak az [EP] védelemhez való jogának korlátozásával kapcsolatos megállapításai”.

48. Az irányelvek, amelyek értelmezését a kérdést előterjesztő bíróság kéri, az illetékes hatóságoknak a büntetőeljárásban a gyanúsítottak vagy vádlottak jogainak megóvására irányuló fellépésére vonatkozó szabályokat tartalmaznak, három szempont köré foglalva: i. a gyanúsítottakat és a vádlottakat tájékoztatni kell az eljárási jogaikról és a velük szemben felhozott vádról (2012/13 irányelv); ii. ügyvédi segítséget vehetnek igénybe és a velük szemben alkalmazott szabadságelvonásról harmadik személyt tájékoztatni kell, akivel egymás közt kommunikálhatnak (2013/48 irányelv); és iii. megilleti őket az ártatlanság vélelme (2016/343 irányelv).

49. Figyelemmel arra, hogy e három irányelv csak a büntetőeljárásokban irányadó, nem alkalmazandó a szigorúan orvosi okokból, a közegészségügyet szabályozó törvényekkel összhangban elrendelt pszichiátriai beutalásokra. Ez utóbbi beutalásokat következésképpen bírósági felülvizsgálatnak kell alávetni, mivel azok tétje a személyek szabadsága, ez azonban nem jelenti azt, hogy a beutalásra irányuló eljárások büntetőjogi természetűek lennének.

50. Ahogyan az az ügyiratokban foglalt információkból kitűnik, a jelen ügyben két típusú beavatkozás fordult elő párhuzamosan:

– Az egészségügyről szóló törvény (155. és azt követő cikkek) szerinti intézkedés, amelynek értelmében a Rayonen sad Lom (lomi kerületi bíróság) kezdettől fogva elrendelte EP pszichiátriai intézetbe történő beutalását.

– Az ügyészség által indított büntetőeljárásnak megfelelő intézkedés, amely eljárás megszüntetését követően az NPK értelmében végeredményben a kérdést előterjesztő bíróságnak (a Rayonen sad Lukovit [lukoviti kerületi bíróság]) kell határozni az érintett személy elhelyezéséről. Csak ebben az eljárásban kell alkalmazni a korábban hivatkozott három irányelvet.

51. A Bíróságnak tehát nem kell azokra a kérdésekre válaszolnia, amelyek az irányelveknek az egészségügyi törvény szerinti eljárásra történő alkalmazására vonatkoznak. Ez utóbbi engedélyezi a pszichiátriai betegségekben szenvedő személyek kényszerbeutalását, akik betegségük következtében bűncselekményt követ*het*nek el és hozzátartozóikra, környezetükre vagy a társadalomra nézve veszélyt jelentenek, vagy e személyek egészségét jelentősen fenyegetik.

52. Olyan eljárásról van szó, amely azon bíróság hatáskörébe tartozik, amely egy bizonyítási szakaszt követően határoz – amennyiben azt megfelelőnek tartja – a pszichiátriai központban történő elzárásról, amelynek időtartama meghosszabbítható. Nincs tehát büntetőeljárási jellege, és így nem képezi tárgyát az említett irányelvek egyikének sem (az irányelvek 1. cikke, az irányelv tárgyának meghatározása során azt a büntetőeljárásokra korlátozza).

53. A kérdést előterjesztő bíróság azzal érvel, hogy a nemzeti gyakorlat lehetővé teszi, hogy azt a személyt, aki kóros elmeállapotban bűncselekményt követ el, kényszerbeutalással pszichiátriai fekvőbeteg-intézetben helyezzék el az egészségügyi törvény alapján, anélkül hogy követnék a büntetőeljárásokban szokásos alakiságokat.[11] Még ha erről lenne is szó, itt annak van jelentősége, hogy az egészségügyről szóló törvény szerinti eljárás nem büntető jellegű. Ha a törvényt bizonyos esetekben nem megfelelően alkalmazzák, az ilyen jellegű *de facto* rendellenességekre magában a nemzeti jogban kell jogorvoslatot találni.[12]

11 Bár a nemzeti bíróságnak kell értelmeznie a saját jogát, mégis úgy tűnik, hogy az egészségügyről szóló törvény kellő garanciákat biztosít, figyelemmel a kontradiktórius eljárásra és arra, hogy a végső döntést olyan bírói szerv hozza meg, mint a kérdést előterjesztő bíróság.

12 Ahogyan az az előzetes döntéshozatalra utaló végzésből kitűnik, az NPK szabályozza az előzetes letartóztatást és az annak megfelelő, a kóros elmeállapotú személyekre vonatkozó kényszerintézkedést (70. cikk), ilyen módon az egészségügyről szóló törvény szerinti eljárás alkalmazása a nem büntetőjogi bíróság hatáskörtúllépését takarhatja. Hangsúlyozom azonban, hogy a feltételezett hatáskörtúllépésre adandó megoldást mint a bíróságok közötti esetleges hatásköri összeütközés rendezésének eszközét a nemzeti jogrendben kell megtalálni..

54. Elemzésem nem követi az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kilenc kérdés szövegét, amelyek között tartalmi átfedés is van. Ehelyett külön megvizsgálom mindegyik irányelvet, hogy azok értelmezéséből levonjam azokat az értékelési elemeket, amelyek a kérdést előterjesztő bíróság segítségére lehetnek.

B. A 2012/13 irányelv hatása

1. A tiszteletben tartandó jogok vonatkozásában

55. Ez az irányelv foglalja magában azokat a szabályokat, amelyek célja a büntetőeljárásban a gyanúsítottak vagy vádlottak meghatározott jogainak biztosítása. Különösen, joguk van haladéktalanul tájékoztatást kapni néhány eljárási jogukról és joguk van a velük szemben felhozott vádra vonatkozó tájékoztatáshoz.

56. Gyanúsítottnak minősül az a személy, akivel az illetékes hatóság közli („tudomására hozza”), hogy arra utaló tények merültek fel, hogy bűncselekmény elkövetésében vett részt (a 2012/13 irányelv 2. cikkének (1) bekezdése).

57. A gyanúsítotti minőséghez hozzáadódhat az *őrizetbe vett vagy fogvatartotti* minőség. A 2012/13 irányelv 4. cikke és 6. cikkének (2) bekezdése kifejezetten erre az esetre vonatkozik, kötelezve a tagállamokat annak biztosítására, hogy az ilyen helyzetben lévő személyek „haladéktalanul kézhez kapják a jogokról szóló írásbeli tájékoztatót” (4. cikk) és „tájékoztatást kapjanak az őrizetbe vételük vagy fogva tartásuk okairól” (6. cikk).

58. A *vádlott* fogalma minőségi szempontból magasabb szinten áll, mivel feltételezi, hogy az illetékes hatóság (általában az ügyészség) már konkrét vádat fogalmaz meg, valamely bűncselekmény elkövetésével vádolva őt.

59. Logikus módon e jogok biztosítása az egyes eljárási szakaszokban fellépő hatóságok kötelezettsége. Büntetőjogi kontextusban [13] így kell lennie különösen a rendőrségi letartóztatás foganatosítása [14] vagy az ügyészség vádemelése esetén.

60. A 2012/13 irányelv hatálya a 2. cikk (1) bekezdése szerint az eljárás befejezéséig terjed. Az eljárás befejezése „annak a kérdésnek a végleges eldöntését jelenti, hogy a gyanúsított vagy a vádlott elkövette-e a bűncselekményt, ideértve – adott esetben – a büntetés kiszabását és az esetleges jogorvoslatról való döntést is”.

61. E szövegezés lehetővé teszi, hogy ide soroljuk azt az esetet is, amikor a büntetőeljárás nem a szó szűk értelmében vett büntetéssel zárul, hanem a kóros elmeállapota miatt nem büntethető személy pszichiátriai vagy hasonló intézetbe történő kényszerbeutalásában álló kényszerintézkedéssel.

13 Figyelembe kell venni, hogy a rendőrség hatáskörébe tartozik például a közbiztonságot vagy a közrendet érintő szabálysértések tárgyában a dokumentáció elkészítése és feldolgozása. E dokumentumok nem szükségképpen büntető természetűek.

14 A 2012/13 irányelv (19) és (28) preambulumbekezdése rögzíti, hogy a gyanúsított vagy vádlott részére a tájékoztatást „legkésőbb az első hivatalos – rendőrség […] általi – kihallgatását megelőzően” kell megadni. A (22) preambulumbekezdés kifejezetten hivatkozik a „büntetőeljárás keretében a szabadságától *bűnüldöző szervek* által megfosztott őrizetbe vett személynek” adandó tájékoztatásra. Kiemelés tőlem.

62. Valójában a hasonló hatályú 2008/909/IB [15] kerethatározat 1. cikkének b) pontja szerint a „büntetés” „bármely olyan szabadságvesztés-büntetés vagy szabadságelvonással járó bármely intézkedés, amelyet bűncselekmény elkövetése miatt határozott vagy határozatlan időtartamra szabtak ki büntetőeljárás alapján”. Pontosabban a szóban forgó kerethatározat 9. cikke (1) bekezdésének k) pontja utal arra, ha „a kiszabott büntetés […] pszichiátriai vagy orvosi kezelésre irányuló intézkedést […] foglal magában”.

63. A fenti megállapítások alapján a nemzeti eljárási szabályoknak a 2012/13 irányelvvel összefüggésben történő vizsgálata lehetővé teszi a kérdést előterjesztő bíróság részére történő válaszadást.

64. Az NPK szerint a büntetőeljárás a felmentő ítéleten kívül lezárulhat akár büntetés kiszabásával (rendes eljárás útján), akár kényszergyógykezelés intézkedés elrendelésével (a 427. és következő cikkekben szabályozott különös eljárás szerint). A bűncselekmény elkövetésére adott reakció, azaz a büntetés, pszichiátriai intézetbe történő kényszerbeutalássá alakul át, ha az elkövető a büntethetőséget kizáró elmeállapotban követte el a bűncselekményt.

65. Ahhoz, hogy akár a büntetést, akár a kényszergyógykezelést mint a bűncselekmény elkövetésének következményét megállapítsák, [16] a nemzeti törvény megköveteli egy tényleges büntetőeljárás lefolytatását, amely feltételezi, hogy annak során a 2012/13 irányelv által védett jogokat tiszteletben tartják. Nem hiszem, hogy a két eset bármelyikében kizárhatók lennének az ezen irányelvben foglalt biztosítékok.

66. Ettől eltérően, éppen a gyanúsított vagy vádlott elmeállapota miatt, a részére adandó, a jogaira vonatkozóan előírt tájékoztatás bizonyos mértékben finomítható. A kóros elmeállapot bizonyos eseteiben a jogokat tartalmazó formanyomtatványnak az érintett személy részére történő átadása teljesen felesleges, mivel az nincs abban a helyzetben, hogy megértse azokat, és ez az intézkedés, valamint a vele szemben felhozott vádak a védőjével is közölhetők, mivel, ahogyan azt a következőkben kifejtem, a védő segítségének igénybevétele az eljárás minden egyes pillanatában elengedhetetlen.

67. A 2012/13 irányelv 3. cikkének (2) bekezdése valójában arra kötelez, hogy a gyanúsítottak vagy vádlottak jogaira vonatkozó tájékoztatást „kiszolgáltatott személyek” esetében e személyek helyzetére tekintettel biztosítsák. Ez a kifejezés magában foglalja a súlyos mentális zavarban szenvedőket, akik akár teljesen híján lehetnek a tájékoztatás megértésére vonatkozó képességnek.

68. A rendelkezés célja, hogy az információ a címzetthez eljusson és érthetővé váljon a számára. Ezt nyilvánítja ki „A büntetőeljárásokban a gyanúsítottak vagy vádlottak eljárási jogainak megerősítését célzó ütemterv” [17] az „E. intézkedés” kifejtése kapcsán („A veszélyeztetett gyanúsítottakra vagy vádlottakra vonatkozó különleges biztosítékok”) jelezve, hogy „[a] tisztességes eljárás biztosítása érdekében különös figyelmet kell fordítani az olyan gyanúsítottakra és vádlottakra, akik például az életkoruk, szellemi vagy fizikai állapotuk miatt nem képesek megérteni vagy követni az eljárás tartalmát vagy értelmét”. [18]

15 A kölcsönös elismerés elvének büntetőügyekben hozott, szabadságvesztés-büntetéseket kiszabó vagy szabadságelvonással járó intézkedéseket alkalmazó ítéleteknek az Európai Unióban való végrehajtása céljából történő alkalmazásáról szóló, 2008. november 27-i tanácsi kerethatározat (HL 2008. L 327., 27. o.).

16 Ahogy jeleztem, figyelmen kívül hagyom az egészségügyről szóló törvényben szabályozott, nem büntetőjogi természetű eljárást.

17 A 2009. november 30-i tanácsi állásfoglalás (HL 2009. C 295., 1. o.).

18 Az EJEB 2001. január 30-i Vaudelle kontra Franciaország ítéletének (CE:ECHR:2001:0130JUD003568397) 65. §-ában kimondta, hogy ha az érintett személy mentális zavarral küzd, a hatóságok kötelesek kiegészítő intézkedéseket tenni, hogy részletesen tájékoztassák az ellene felhozott vád természetéről és indokairól.

69. A súlyos pszichiátriai betegségben szenvedő elmebetegek esetében (ahogyan a jelen ügyben is), a tájékoztatás megadásához ajánlott az érintett személy nevében eljáró harmadik személy segítségének igénybevétele.[19] Mindenesetre a nemzeti jogra tartozik azoknak a megoldásoknak a megítélése, amelyek megfelelően kiegészítik a saját nevükben eljárni képtelen személyek lehetőségeit.[20]

2. E jogok védelme érdekében igénybe vehető jogorvoslati lehetőségek

70. A 2012/13 irányelv 8. cikkének (2) bekezdése szerint a tagállamok biztosítják, hogy azok a gyanúsítottak vagy vádlottak, akik nem kapták meg az (ezen irányelv szerint) előírt tájékoztatást, jogorvoslattal élhessenek a mulasztással szemben „a nemzeti jog eljárásaival összhangban".

71. A kérdést előterjesztő bíróság azt állítja, hogy a nem büntethető személyek beutalására irányuló különös eljárásban (az NPK 427. és következő cikkei), a rendes eljárásokkal ellentétben, nem volt lehetősége annak ellenőrzésére, hogy az ügyészség által lefolytatott nyomozás során történt-e jogsértés.

72. E bíróság szerint, ha az ügyészségi nyomozás a vádlott büntethetőségét kizáró ok miatt az eljárást megszüntető határozattal zárul, lehetőség nyílik arra, hogy maga a bíróság hagyja jóvá a beutalást. Ekkor derülhetnek ki a korábban, a nyomozás során elkövetett esetleges jogsértések, anélkül hogy a bíróságnak hatásköre lenne arra, hogy a megállapított szabálytalanságok orvoslásának célszerűségét értékelje (például visszautalva az eljárást a nyomozati szakaszba). A kérdést előterjesztő bíróság állítása szerint csak arra van lehetősége, hogy elrendelje vagy elutasítsa a beutalást.

73. A kérdést előterjesztő bíróságban kétségek merültek fel azzal kapcsolatban, hogy ilyen körülmények között tiszteletben tartják-e a 2012/13 irányelv 8. cikkének (2) bekezdése értelmében vett hatékony jogorvoslathoz való jogot, arra hivatkozva, hogy az illetékes hatóság nem tájékoztatta a gyanúsítottat vagy a vádlottat, vagy megtagadta tőle a neki járó tájékoztatást.

74. Bár a kérdést előterjesztő bíróság feladata a saját jogának értelmezése, úgy tűnik, hogy nem zárható ki a jogorvoslat (az NPK 243. cikke (3) bekezdése alapján) az ügyészség által meghozott, eljárást megszüntető határozattal szemben, ha később megindul az ugyanezen törvénykönyv 427. és azt követő cikkeiben szabályozott (különös) eljárás. E jogorvoslat alapját a gyanúsított vagy a vádlott jogainak megsértése képezheti, amely az ügyészség indítványára a beutalásról határozni köteles bíróság döntésének meghozatalát megelőző szakaszban történt. Fennáll tehát a 2012/13 irányelv 8. cikke értelmében vett jogorvoslati lehetőség.

75. A kérdést előterjesztő bíróság elfogadja ezt a megoldást azzal az előzetes döntéshozatalra utaló végzés 62. pontjában tett megjegyzéssel, hogy ha az NPK 427. és azt követő cikkei nem biztosítanak hatékony jogorvoslati lehetőséget, „analógia útján a rendes eljárásban vizsgált esetekre irányadó eljárási garancia alkalmazható".[21]

19 Lásd a büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt kiszolgáltatott személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról szóló, 2013. november 27-i bizottsági ajánlás (HL 2013. C 378., 8. o.) 9. és 10. pontját, amely használja a „megfelelő nagykorú személy" fogalmát.

20 Az NPK megfelel ennek a logikának: ha a fogyatékosság a megértés teljes hiányát eredményezi, azonnal ki kell jelölni egy ügyvédet annak érdekében, hogy a védelem kidolgozása mellett biztosítsa az érintett fél többi jogának megfelelő tiszteletben tartását. A 94. cikk (1) bekezdésének 2. pontjában előírja, hogy kötelező a védő részvétele a büntetőeljárásban, ha a terhelt olyan testi vagy szellemi fogyatékosságban szenved, amely képtelenné teszi a védekezésre. Ilyen esetre ugyanezen cikk 3. pontja megállapítja, hogy a megfelelő szerv ügyvédet jelöl ki védőként.

21 Ez az értelmezés nem lenne idegen a bolgár jogtól: valójában az egészségügyről szóló törvény, amely alapvetően távolabb áll a kényszerbeutalás iránti különös eljárás eljárási szabályozásától, a 165. cikke (1) bekezdésében elrendeli az NPK kiegészítő alkalmazását.

76. Ha ilyen értelmezésre nincs lehetőség, akkor valószínű, hogy a bolgár eljárási szabályok, a kérdést előterjesztő bíróság által leírtak szerint [22] nem biztosítják a 2012/13 irányelv 8. cikkében foglalt hatékony jogorvoslathoz való jogot, mivel egyetlen bíróságnak sincs lehetősége annak vizsgálatára, hogy az NPK 427. és azt követő cikkeiben foglalt eljárási szakaszt megelőző szakaszban tiszteletben tartották-e az ezen irányelv által védett jogokat. Ebben az esetben a nemzeti jogrendre tartozik a szóban forgó jogsértések következményeinek megállapítása (adott esetben az elkövetett szabálytalanságok orvoslása érdekében az eljárás esetleges visszautalása), ha azok súlyosan sértik az érdekelt személy eljárási garanciáit.

77. Végül ne feledjük, hogy az NPK 427. és azt követő cikkeiben szabályozott eljárásban alapvető követelmény, hogy az érintett védője részt vegyen a bíróság előtt tartott tárgyaláson, amelyen a beutalásról döntenek. [23] Logikus módon ezen a tárgyaláson az ügyvéd az ügyfele védelmében a beutalással szemben felhozható valamennyi okra hivatkozhat, azokra is, amelyek az illetékes hatóságok által a büntetőeljárás nyomozati szakaszában elkövetett esetleges szabálytalanságokból fakadnak.

C. A 2013/48 irányelv hatása

1. A tiszteletben tartandó jogok vonatkozásában

78. Ez az irányelv biztosítja, hogy a büntetőeljárásban a gyanúsítottakat és vádlottakat megillesse az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jog, és valamely harmadik félnek a szabadságelvonáskor történő tájékoztatásához való jog, akivel kommunikálni tudnak.

79. A 2013/48 irányelv keretében a gyanúsított és a vádlott, valamint az illetékes hatóságok fogalmát illetően visszautalok a 2012/13 irányelvvel kapcsolatban előadott szempontokra. Pontosabban, a 2013/48 irányelv kifejezetten utal „a rendőrség[re] vagy más bűnüldöző vagy igazságszolgáltatási hatóságok[ra]”, amikor a 2. cikk (3) bekezdésében kiterjeszti az ügyvédi segítség igénybevételének alkalmazási körét azokra a személyekre, akik kezdetben nem gyanúsítottak vagy vádlottak, de az ezen hatóságok általi „kihallgatás során gyanúsítottá vagy vádlottá válnak”. [24]

80. Mivel – ahogyan már említettem – az NPK egy olyan tényleges büntetőeljárást tartalmaz, amely kényszergyógykezelés elrendelésével zárulhat (a 427. és azt követő cikkekben rögzített különös eljárással összhangban), az ezen eljárás alá vont személy részére biztosítani kell az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogot, valamint a 2013/48 irányelv által előírt többi jogot.

81. Szemben a 2012/13 irányelvből adódó lehetőséggel, a gyanúsított vagy a vádlott elmeállapota nem enged eltérést az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogtól, ha súlyos jogsértésről van szó. [25] Sőt inkább megerősítik ezt a jogot, mivel az ilyen személy például nem mondhat le érvényesen az ügyvédje jelenlétéről (a 2013/48 irányelv 9. cikke).

82. Ahogyan azt már ugyancsak kifejtettem, ha a kóros elmeállapotú személyek kiszolgáltatottnak minősülnek, a 2013/48 irányelv 13. cikke értelmében sajátos szükségleteik figyelembevételekor előnyben kell részesíteni az ügyvéd segítségének igénybevételét.

22 A bolgár kormány és az ügyészség úgy döntöttek, hogy nem vesznek részt a jelen előzetes döntéshozatali eljárásban, ezért a nemzeti jog ismertetése és értelmezése a kérdést előterjesztő bíróság által rendelkezésre bocsátottakra korlátozódik.

23 A 430. cikk (2) és (3) bekezdése. Az indítványozott beutalással érintett személy ugyancsak részt vehet ezen a tárgyaláson, kivéve ha egészségi állapota ennek akadályát képezi.

24 Ugyanígy ítéli meg az EJEB 2016. november 10-i Kuripka kontra Ukrajna ügyben hozott ítélete (CE:ECHR:2016:1110JUD000791807).

25 A kisebb súlyú jogsértésekkel kapcsolatban a 2013/48 irányelv 2. cikkének (4) bekezdése bizonyos korlátozásokat elismer, olyan módon, hogy a biztosítékai kizárólag büntetőügyekben hatáskörrel rendelkező bíróság előtt folyamatban lévő eljárásokban alkalmazandók.

83. Az ügyiratokban foglaltak szerint az NPK megfelel ennek a célkitűzésnek, mivel ha a fogyatékosság a megértés teljes hiányát eredményezi, azonnal ki kell jelölni egy ügyvédet annak érdekében, hogy a védelem kidolgozása mellett biztosítsa az érintett fél többi jogának megfelelő tiszteletben tartását. Ezenfelül a 94. cikke (1) bekezdésének 2. pontjában előírja, hogy kötelező a védő részvétele a büntetőeljárásban, ha a terhelt olyan testi vagy szellemi fogyatékosságban szenved, amely képtelenné teszi a védekezésre. Ilyen esetre ugyanezen cikk (3) bekezdése megállapítja, hogy a megfelelő szerv ügyvédet jelöl ki védőként.

84. Nem tűnik úgy tehát, hogy a bolgár jogszabályok, amelyeknek a 2013/48 irányelvvel való összeegyeztethetetlenségével kapcsolatban a kérdést előterjesztő bíróságban kétség merült fel, ellentétesek lennének az utóbbival, az irányelv által védeni rendelt jogok biztosítását illetően. Ettől eltérően egyes egyedi esetekben előfordulhat, hogy nem tartják tiszteletben a jogszabályi előírásokat.

2. A jogorvoslatokról

85. Ha mindennek ellenére megsértik ezeket a jogokat, akkor a 2012/13 irányelv megsértése esetén alkalmazandó jogorvoslatokkal kapcsolatban kifejtett érvek *mutatis mutandis* kiterjeszthetők a 2013/48 irányelv megsértésére is.

D. A 2016/343 irányelv hatása

86. Ezen irányelv megerősíti a büntetőeljárások során az ártatlanság vélelmének egyes vonatkozásait és a természetes személy gyanúsítottak vagy vádlottak tárgyaláson való jelenléthez fűződő jogát.

87. A tagállamok 2018. április 1-jéig nem voltak kötelesek átültetni a 2016/343 irányelvet.[26] Következésképpen erre az irányelvre nem lehet olyan uniós jogszabályként hivatkozni, mint amely az ezen időpontot megelőzően megszűnt büntetőeljárásokra alkalmazandó.

88. A jelen ügyben az előzetes döntéshozatalra utaló végzés, valamint a kérdést előterjesztő bíróság későbbi pontosításai szerint a büntetőeljárás végleges megszüntetésére 2018. március 1-jén került sor, azelőtt, hogy az ügyészség kérte volna a kényszerbeutalás intézkedés meghozatalát. E megszüntető határozatban kellett meghatározni a bizonyított tényállást, a vádlott részvételét és a büntethetőségének hiányát.

89. Ennek az eljárásnak a szabálytalanságai tehát az időbeli hatály miatt nem vizsgálhatók a 2016/343 irányelv fényében. Ugyanilyen módon nem alkalmazható az Európai Unió Alapjogi Chartájának (a továbbiakban: Charta) 48. cikke sem, mivel nem állapítható meg, hogy 2018. április 1-jét megelőzően valamely elem lehetővé tette volna az uniós jog alkalmazását a Charta 51. cikkének (1) bekezdése értelmében.

90. Igaz viszont, hogy mivel a kérdést előterjesztő bíróság előtt még folyamatban van az EP kényszerbeutalása iránti különös eljárás, a 2016/343 irányelv alkalmazandó erre az eljárásra 2018. április 1-jét követően. Azonban az e bíróság által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések valójában nem a saját eljárására vonatkoznak ez utóbbi eljárás keretében, hanem az illetékes hatóságokéra (különösen az ügyészség intézkedéseire) a 2018. március 1-jén lezárt büntetőeljárásban.

91. Következésképpen úgy vélem, hogy az előzetes döntéshozatal iránti kérelem e részére adott válasznak annak megállapítására kell korlátozódnia, hogy a 2016/343 irányelv nem alkalmazandó a 2018. április 1-jét megelőzően lezárult büntetőeljárásokra. Arra az esetre azonban, ha a Bíróság nem értene egyet ezzel, a következőkben kifejtem az ezzel kapcsolatos álláspontomat.

26 A 2016/343 irányelv 14. cikkének (1) bekezdése.

92. A 2016/343 irányelv által védett ártatlanság vélelmét, ezen irányelv 2. cikke szerint alkalmazni kell „a büntetőeljárás minden szakaszában […] azon határozat jogerőre emelkedéséig, amelyben véglegesen megállapítást nyer, hogy a gyanúsított vagy a vádlott elkövette-e az érintett bűncselekményt”.

93. Nem kétlem, hogy ha a 2016/343 irányelv az időbeli hatálya szerint alkalmazandó lenne, előírásait figyelembe kellett volna venni bármely gyanúsítottal vagy vádlottal szemben lefolytatott büntetőeljárásban, akkor is, ha kóros elmeállapotra utaló tüneteket mutat. Az a körülmény, hogy a büntetőeljárás nyomozati szakát az ügyészség irányítja, semmilyen módon nem zárja ki, hogy a büntetőeljárás bírósági szakaszát megelőzően érvényesüljön a 2016/343 irányelv.

94. A 2016/343 irányelv által védett ártatlanság vélelmét – hangsúlyozom – alkalmazni kell minden súlyos bűncselekmény miatt indult büntetőeljárás valamennyi szakaszában.[27] Ebből a szempontból irreleváns, hogy az a személy, akinek büntetőjogi felelősségéről az eljárás szól, olyan mentális betegségben szenved-e, amely az eljárás végén a büntethetősége hiányának megállapítását eredményezi.

95. Meg kell állapítani mindenesetre, hogy az ártatlanság vélelme, ahogyan azzal nem szükségképpen ellentétes az előzetes letartóztatás, ugyancsak nem akadálya a pszichiátriai intézetbe történő kényszerbeutalásnak, ha az érintett személyt azzal gyanúsítják, hogy a bűncselekményt kóros elmeállapotban követte el. A 2016/343 irányelv 4. cikkében foglaltak szerint ugyancsak nem zárja ki „azokat az igazságügyi vagy más illetékes hatóság által meghozott eljárási természetű előzetes határozatokat sem, amelyek gyanún vagy terhelő bizonyítékokon alapulnak”.

V. Összefoglalás, hivatkozással az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekre

96. A fenti megállapítások alapján véleményem szerint megválaszolhatóak a kérdést előterjesztő bíróság által feltett kérdések:

– Ami a 2012/13 és 2013/48 irányelvet illeti, a fenti megállapítások az első, második, harmadik és negyedik kérdés tartalmához kapcsolódnak, valamint a hetedik kérdés első feléhez.

– Ami a 2016/343 irányelvet illeti, az az ötödik és hatodik kérdés tartalmához kapcsolódik.

97. A hetedik kérdésnek van egy alkérdése, amelyben a kérdést előterjesztő bíróság a Charta 21. cikkére utal, arra várva választ, hogy ellentétes-e a megkülönböztetés tilalmának elvével, hogy a bíróság különböző hatáskörökkel rendelkezik attól függően, hogy az eljárás alá vont személy ép elmeállapotú-e, vagy sem. Mivel megítélésem szerint e kóros elmeállapotban szenvedő személyek nincsenek összehasonlítható helyzetben azokkal, akik képességeik teljes birtokában állnak, nem lehet megkülönböztetésről beszélni azon körülményre tekintettel, hogy az előbbiekre különös eljárási szabályok irányadók. Ettől függetlenül a már hivatkozott irányelvek szerinti biztosítékokat tiszteletben kell tartani és azok alkalmazandók a személyek mindkét körére, ahogyan azt már kifejtettem.

27 A 7. cikk (6) bekezdése a kisebb súlyú jogsértésekre vonatkozóan megenged néhány eltérést.

VI. Végkövetkeztetés

98. A fenti megfontolások tükrében azt javaslom a Bíróságnak, hogy a Rayonen sad Lukovit (lukoviti kerületi bíróság, Bulgária) által feltett kérdésekre a következőképpen válaszoljon:

„1) A büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló, 2012. május 22-i 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvet úgy kell értelmezni, hogy az alkalmazandó a szóban forgó eljárások valamennyi szakaszában, attól kezdődően, hogy a hatóságok valamely személy tudomására hozzák, hogy bűncselekmény elkövetésével gyanúsítják, akkor is, ha a szóban forgó személy kóros elmeállapotú.

2) A büntetőeljárás során és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonáskor történő tájékoztatásához való jogról és a szabadságelvonás ideje alatt harmadik felekkel és a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról szóló, 2013. október 22-i 2013/48/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv a rendelkezéseiben előírt időpontokban alkalmazandó a kóros elmeállapotú gyanúsítottakra és vádlottakra.

3) A 2012/13 és 2013/48 irányelvek által védett jogokat tiszteletben kell tartani az azokban megállapított feltételek szerint a rendőrség által lefolytatott bűnügyi nyomozati cselekmények során, az ügyészség által a büntetőeljárásban végrehajtott nyomozás során, és a kényszergyógykezelés alkalmazására irányuló különös eljárásban a bűnösséget kizáró elmeállapotban elkövetett bűncselekmények elkövetőire, a Nakazatelno protsesualen kodeks (büntetőeljárásról szóló törvénykönyv) 427. és azt követő cikkeiben szabályozottak szerint.

4) A büntetőeljárás során az ártatlanság vélelme egyes vonatkozásainak és a tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről szóló, 2016. március 9-i (EU) 2016/343 európai parlamenti és tanácsi irányelv nem alkalmazandó a 2018. április 1. előtt végleg lezárt büntetőeljárásokra.

5) A mentális betegségben szenvedő személyek orvosi okokból, pszichiátriai intézetbe történő kényszerbeutalásának elrendelése iránti eljárás a Zakon za zdraveto (egészségügyről szóló törvény) 155. és azt követő cikkeiben szabályozottak szerint nem tartozik a 2012/13, a 2013/48 és a 2016/343 irányelv hatálya alá.”